

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV ÖST RAPPORT 2007:27

ARKEOLOGISK UTREDNING, ETAPP 1 OCH 2

Lämningar i Nykyrka

Inför nyplanerad fiberkabel mellan Nykyrka,
Bona och Degerön
Västra Ny och Godegårds socknar
Östergötland

Dnr 421-4136-2006

Johan Stenvall

UV ÖST RAPPORT 2007:27

ARKEOLOGISK UTREDNING, ETAPP 1 OCH 2

Lämningar i Nykyrka

Inför nyplanerad fiberkabel mellan Nykyrka,
Bona och Degerön
Västra Ny och Godegårds socknar
Östergötland

Dnr 421-4136-2006

Johan Stenvall

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV Öst

Roxengatan 7, 582 73 Linköping

Tel. 013-24 47 00

Fax 013-10 13 24

uvost@raa.se

www.raa.se/uv

Omslagsbild Minnesskylt över Daltorpet vid dess forna plats. Foto Clas Ternström.

Produktion/grafisk form Britt Lundberg

Grafik Lars Östlin

Utskrift UV Öst, Linköping 2007

Kartor ur allmänt kartmaterial, ©Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L 1999/3.

© 2007 Riksantikvarieämbetet

UV Öst, Rapport 2007:27

ISSN 1404-0875

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	5
Syfte	5
Kulturmiljö	7
Frågeställningar	7
Metod och genomförande	7
Resultat	7
Åtgärdsförslag	10
Referenser	10
Administrativa uppgifter	10
Bilaga 1. Anläggningsbeskrivningar	11
Bilaga 2. Torpbeskrivningar	11

Fig 1. Karta över Östergötland med platsen för utredningen markerad.

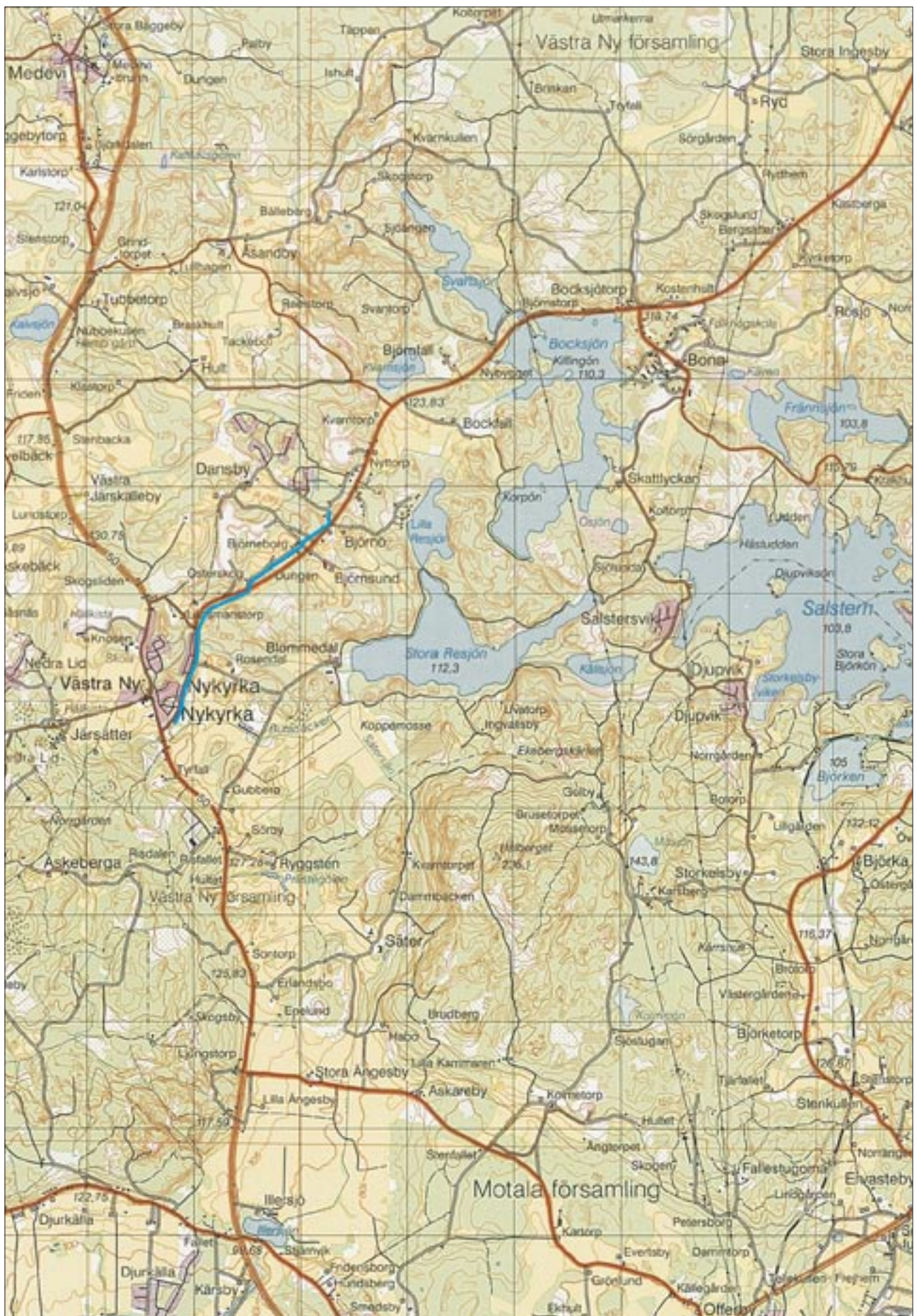

Fig 2. Topografiska kartan med utredningssträckan markerad. Skala 1:50 000.

Arkeologisk utredning, etapp 1 och 2

Lämningar i Nykyrka

Sammanfattning

TeliaSonera AB planerar att lägga ner fiberkabel på tre platser inom Motala kommun. Platserna är Nykyrka, Bona och Degerön. För att klargöra förekomst av eventuella fornlämningar inom området har Länsstyrelsen Östergötland givit i uppdrag åt Riksantikvarieämbetet UV Öst att utföra en arkeologisk utredning, etapp 1 och 2.

Inledningsvis gjordes en kart- och arkivgenomgång. Därefter gjordes en specialinventering i fält. Vid detta moment lokaliserades synliga lämningar samt områden där dolda lämningar antogs finnas. Efter denna inventering föreslogs vissa smärre ändringar av ledningssträckan så att lagskyddade fornlämningar skulle undvikas. Två platser valdes ut vid Nykyrka för sökschaktsgrävning.

Totalt 8 sökschakt togs upp längs ledningssträckan. Tre av schakten förlades i närheten av en torplämning vars position är osäker. Här kunde det konstateras på flera platser vara grävt sedan tidigare. På de ytor som innehöll orörd mark kunde inga lämningar konstateras. På grund av att det här sedan tidigare låg flera ledningar och rör avbröts undersökningen efter tre schakt.

Vid den andra platsen som pekats ut att vara ett potentiellt boplatssläge drogs 5 schakt. Där påträffades dels i en svacka nedodlade lager som var svårbedömda ur dateringssynpunkt, dels fyra anläggningar och ett tunnare kulturlager i en svag sydsluttning. Tre stolphål och en förmodad härd undersöktes. Alla anläggningar innehöll flera större och välbevarade kolbitar vilket vanligtvis tyder på en efterreformatörisk datering. Däremot var både form, djup och fyllning i anläggningarna typiskt förhistorisk. Läget, i svag sydsluttning intill ett vattendrag, tillsammans med de nedodlade lagren i svackan samt avsaknaden av modernare fynd talar dock för att det här finns en förhistorisk boplat.

Efter undersökning och diskussion på plats med personal från Tjällmo Grävmaskiner skulle ledningen förläggas så att synliga kvarvarande delar av anläggningar inte berördes. Riksantikvarieämbetet, UV Öst bedömer efter avslutad utredning att ledningen kan förläggas som planerat under förutsättning att sträckningen för övrigt inte ändras.

Bakgrund

TeliaSonera AB planerar att lägga ner fiberkabel på tre platser inom Motala kommun. Platserna är Nykyrka, Bona och Degerön. För att klargöra förekomst av eventuella fornlämningar inom området beslutade Länsstyrelsen Östergötland att en arkeologisk utredning, etapp 1 och 2, skulle utföras av Riksantikvarieämbetet UV Öst.

Syfte

Syftet med utredningen var att klargöra huruvida lagskyddade fornlämningar eller övriga kultur lämningar var belägna inom utredningsområdet. Vidare fanns målsättningen att styra arbetet på ett sådant sätt att ingrepp i lämningar undviks. Utredningen skulle utifrån resultatet även föreslå eventuella vidare antikvariska åtgärder. Resultatet skulle ligga till grund för länsstyrelsens vidare bedömningar i ärendet.

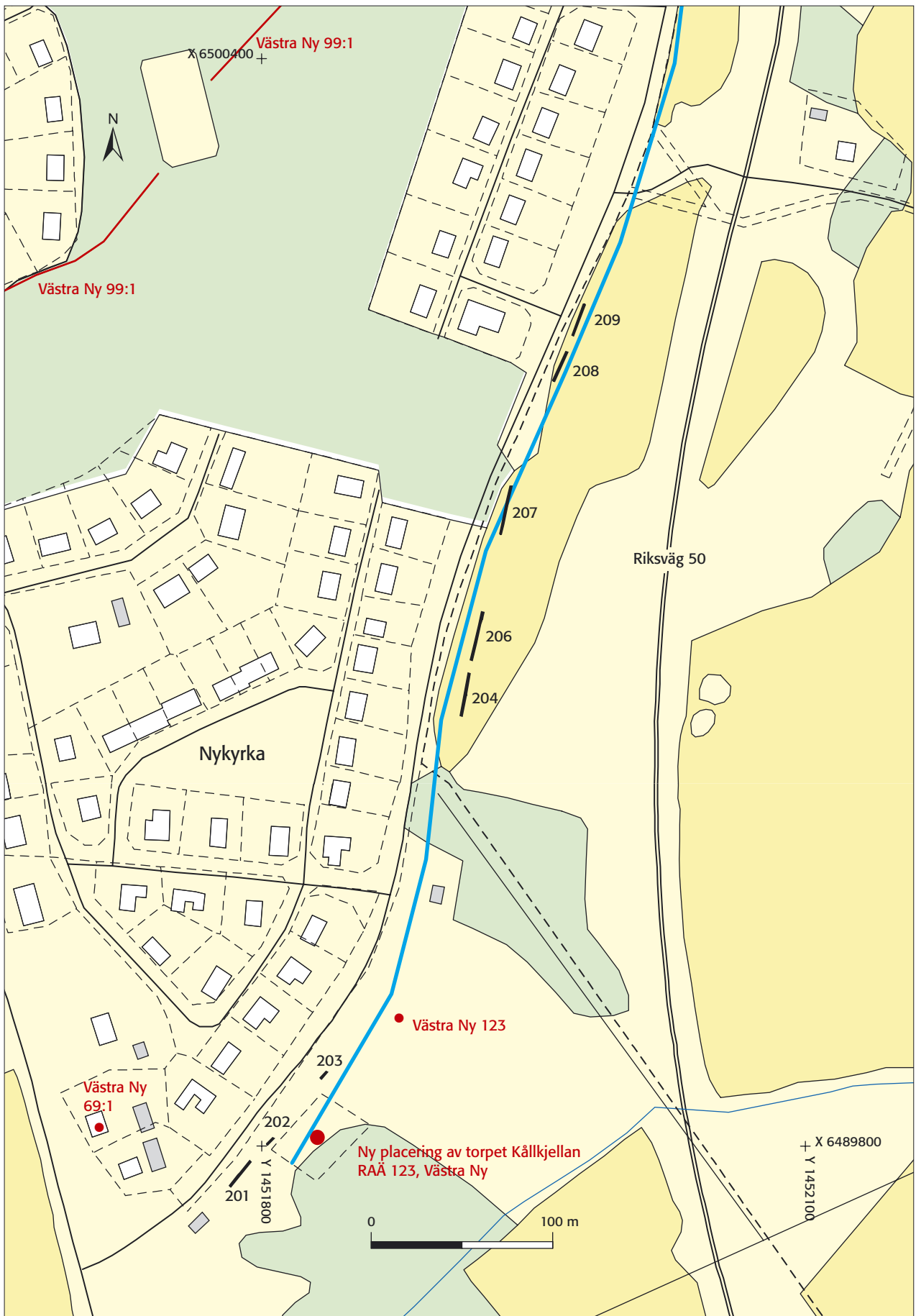

Fig 3. Utdrag ur fastighetskartan med sökschakt markerade. Kända fornlämningar är markerade samt ny plats för torpet Kållkjellan, RAÄ 123. Skala 1:3000.

Kulturmiljö

Området kännetecknas av böljande landskap med övervägande del skog. I landskapet finns mindre områden med åkermark insprängt. Fornlämningens bilden är relativt gles i området. Exempel på lämningar i området är lägenhetsbebyggelse, gravfält, fångstgrop och fossil åker.

Frågeställningar

Vid Nykyrka finns ett antal lägenhetsbebyggelser, det vill säga torplämningar, enligt det historiska kartmaterialet, varav en är registrerad (Källkjellan, RAÄ 123, Västra Ny sn). Det framgår dock av beskrivningen i Fornminnesregistret att dess exakta läge inte är fastställt. En specialinventering skulle göras för att lokalisera eventuella lämningar i fiberkabelns sträckning. Målsättningen var framför allt att hitta en sträckning där lämningar inte berördes.

Ett par potentiella boplatslägen konstaterades utmed kabelsträckan och frågeställningarna här var om dessa platser innehöll omarkerade forn lämningar eller ej.

Metod och genomförande

Utredningen inleddes med en kart- och arkivgenomgång. Litteraturen bestod främst av topografisk litteratur och arkeologiska rapporter. Kartmaterialet utgjordes företrädesvis av lantmäteriaakter.

Därefter gjordes en specialinventering i fält. Vid detta moment lokaliserades synliga lämningar samt områden där dolda lämningar kan finnas. Den senare bedömningen utgår bland annat från kulturhistorisk miljö, topografi, markslag och jordart. Att lämningar är dolda kan bero på att de synliga delarna odlats bort, eroderat, täckts över, eller har saknat markering ovan mark.

Vid specialinventeringen upptäcktes två tidigare oregistrerade torp, Daltorpet och Lilla Daltorpet (fig 4). Lilla Daltorpet kom dock ej att beröras av det planerade arbetsföretaget (bilaga 2). Vid Daltorpet föreslogs en ny sträckning av kabeln för att undvika ingrepp i torplämningen.

Efter specialinventeringen togs totalt åtta sökschakt upp med grävmaskin på de utvalda platserna (fig 3). Tre schakt förlades i närheten av torplämningen (Källkjellan, RAÄ 123, Västra Ny sn), vars position är osäker (fig 3). Fem schakt förlades vid en utvald plats som potentiellt boplatsläge i ett par mindre sydslutningar ned mot ett våtmarksområde.

Resultat

Specialinventeringen genererade två tidigare oregistrerade torplämningar. Vid Daltorpet föreslogs en ändring av ledningssträckan för att undvika torplämningen helt (fig 4). Ledningen kunde förläggas strax väster om den tidigare planerade ledningsdragningen. Härav kunde torplämningen undvikas och inga vidare antikvariska åtgärder blev nödvändiga.

Vid Bona kunde det konstateras efter specialinventering att inga ytterligare åtgärder var nödvändiga. Vid Degerön/Hagfallet skulle arbetet utföras ca 100 m SSÖ om gravfältet RAÄ 13, Godegårds socken. Arbetet var av ringa omfattning, och skulle utföras i väggkant, varför några ytterligare åtgärder inte ansågs nödvändiga.

Totalt 8 sökschakt togs upp längs den planerade ledningssträckan (fig 3). Tre av schakten förlades i närheten av torplämningen, Källkjellan (RAÄ 123), vars position är osäker. Här kunde det konstateras på flera platser vara grävt sedan tidigare. På de ytor som innehöll orörd mark kunde inga lämningar från torpet konstateras eller några äldre lämningar. På grund av att det här sedan tidigare låg flera ledningar och rör avbröts undersökningen efter tre schakt. I fornminnesregistret är RAÄ 123 markerad på kartan cirka 60 m NNO om en mindre fastighetsgräns, Blommedal 1:25, som idag inte är synlig i terrängen men finns markerad på fastighetskartan. Ned till denna fastighet löper idag en gammal körväg som stämmer väl överens med fastighetsgränsen. Cirka 20 m SSV om fastighetsgränsen har den lokala hembygdsföreningen placerat en informationsskylt över torpet vid en kraftig oregelbunden stengrund. Vare sig hembygdsföreningens markering eller markeringen i registret verkar vara riktig. Vid en rektifiering av 1716-års karta över området hamnar torpet Källkjellan inom fastigheten Blommedal 1:25 och SSV om denna finns en struktur på kartan som stämmer överens med platsen för hembygdsföreningens markering. Således tyder allt på att torpet Källkjellan skall placeras inom fastighetsgränserna för Blommedal 1:25 (fig 3).

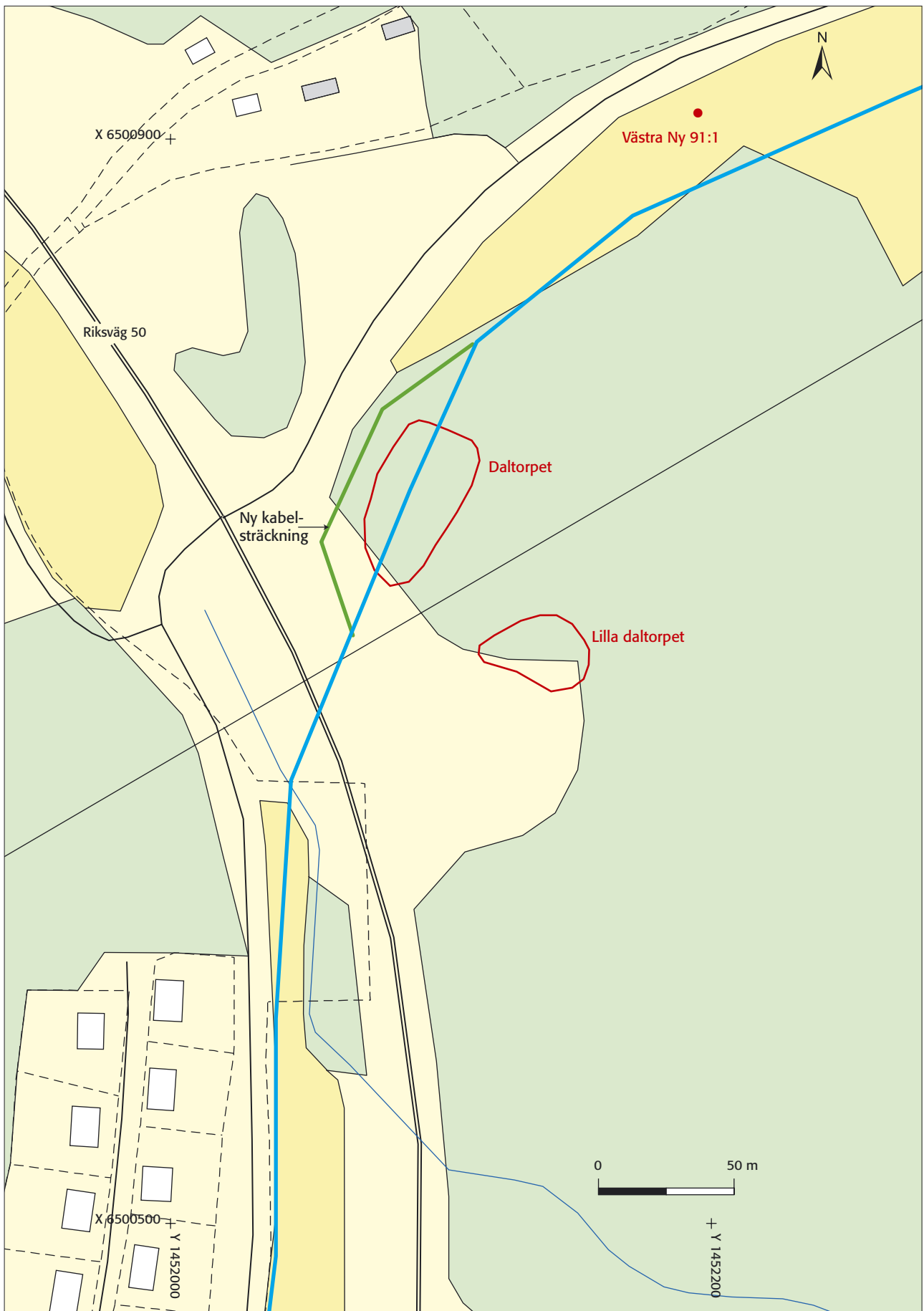

Fig 4. Utdrag ur fastighetskartan med de oregistrerade torpen Daltorpet och Lilla Daltorpet markerade. Ny föreslagen kabelsträcka är markerad. Skala 1:2000.

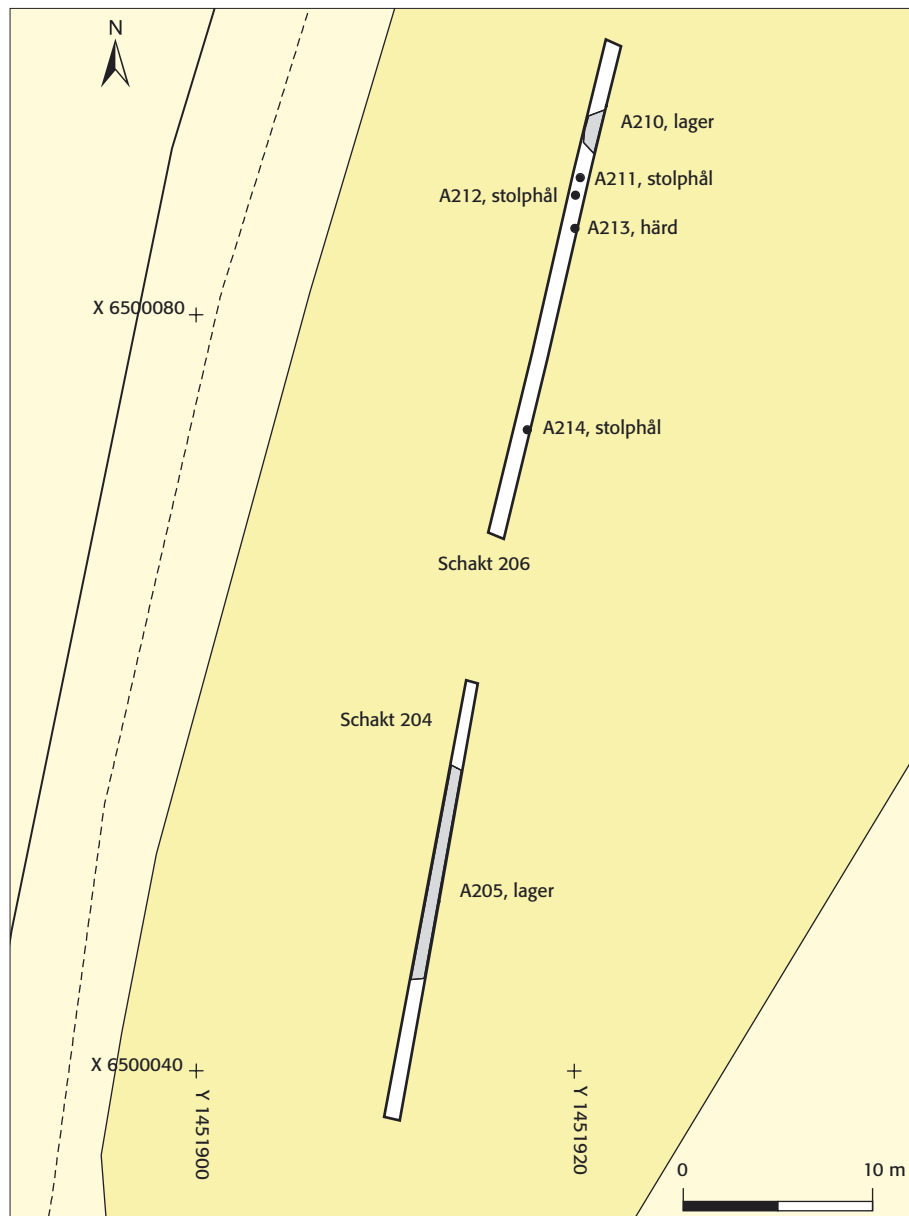

Fig 5. Schakt 204 och 206 med påträffade anläggningar markerade. Skala 1:400.

På den andra platsen som pekats ut som ett potentiellt boplatsläge drogs 5 schakt. Dels påträffades i en svacka nedodlade lager som var svårbedömda ur dateringssynpunkt, dels påträffades fyra anläggningar samt ett tunnare kulturlager i en svag sydsluttning (fig 5). Anläggningarna hade karaktär av yngre datering och inom ramen för undersökningen grävdes delar av anläggningarna för att om möjligt konstatera deras ålder. Tre stolphål och en förmodad härd undersöktes. Alla anläggningar innehöll flera större och välbevarade kolbitar vilket vanligtvis tyder på en efterreformatorisk datering. Däremot var både form, djup och fyllning i anläggningarna typiskt förhistorisk. Läget, i svag sydsluttning intill ett vattendrag, tillsammans med de nedodlade lagren i svackan samt avsaknaden av modernare fynd talar dock för att det här finns en förhistorisk boplat.

Exempel på förhistoriska aktiviteter i området finns dokumenterat sedan tidigare. År 1993 utfördes en arkeologisk förundersökning och en arkeologisk utredning i och med ombyggnation av riksväg 50, cirka 1,8 km söder om de nu påträffade lämningarna. Vid dessa undersökningar påträffades härdar, stolphål och gropar som kunde dateras till äldre bronsålder (Larsson 1993). Detta boplatsoområde har en snarlikt placering i landskapet på en markerad sandig höjdrygg intill en östsluttning.

Åtgärdsförslag

Utredningen resulterade i att två torplämningar lokaliserades som tidigare varit oregistrerade, samt att delar av en förhistorisk boplats påträffades. Dessa kommer att registreras i fornminnesregistret. Arbetet styrdes så att inga fornlämningar kom att beröras av fiberkabeln.

Linköping i mars 2007

Johan Stenvall

Referenser

- Larsson, M. 1993. *RV 50. Ängesby–Nykyrka*. Arkeologisk utredning. Riksantikvarieämbetet. Byrån för arkeologiska undersökningar. UV Linköping. Rapport Dnr 944/93.
- Larsson, M. 1993. *Bronsålder i Västra Ny*. Arkeologisk förundersökning. Riksantikvarieämbetet. Byrån för arkeologiska undersökningar. UV Linköping. Rapport Dnr 4583/93.
- Schönbeck, M. *Järsätter 2:1*. Arkeologisk utredning, etapp 1. Östergötlands Länsmuseum. Rapport Dnr 745/95.

Administrativa uppgifter

Län: Östergötland

Landskap: Östergötland

Kommun: Motala

Socken: Godegård och Västra Ny

Plats: Nykyrka, Bona och Degerön

Läge: Ekonomiskt kartblad 8F 9a, 9F 0a, 9F 0b, 9F 1b

Undersökningens mittpunkt: X6500090, Y1451920

Koordinatsystem: RT90, 2,5 gon V

Riksantikvarieämbetet dnr: 421-4136-2006

Länsstyrelsen dnr: 431-21164-06

Länsstyrelsen beslutsdatum: 17 november 2006

Projektnummer: 1520869

Intrasisprojekt: O2006162

Rapportnummer: 2007:27

Ansvarig arkeolog: Johan Stenvall

Personal: Clas Ternström

Beställare: Länsstyrelsen Östergötland

Kostnadsansvarig: Telia Sonera, Norrköping

Undersökningstid: 22 november och 29 november 2006

Undersökt yta: 141 löpmetrar

Arkivhandlingar: Fornminnesregistret

Fynd: Inga fynd

Bilaga 1. Anläggningsbeskrivningar

Anr	Typ	Beskrivning
205	Lager	Homogent lager ned till cirka 0,7 m från dagens markyta. Mörkbrun jord med kolbitar. Enstaka naturstenar. Mot botten ett gråsvart lager med kolbitar, cirka 0,1 m tjockt.
210	Lager	Brunflammigt kulturlager med sot och kolbitar. Oregelbundna begränsningar.
211	Stolphål	Stora kolbitar i ytan och fyllning. Mörkbrun fyllning. Skålad botten. Tydligt märke efter stolpplacering.
212	Stolphål	Stora kolbitar i ytan och fyllning. Mörkbrun fyllning. Skålad botten. Två mindre skärvstenar i fyllning, kan ev representera en stenskonig.
213	Härd?	Rikligt med stora kolbitar, i övrigt brunsvart fyllning delvis flammig. Djup cirka 0,15 m. Skålförmad botten.
214	Stolphål	Spetsig botten, rund i toppen. Cirka 0,25 m i diameter. 0,27 m djupt. Brunflammig fyllning med små kolbitar.

Bilaga 2. Torpbeskrivningar

Daltorpet

V-sidan av blockrik, bergig moränrygg.
Skogsmark.

Lägenhetsbeggelse, ca 65x35 m (NÖ-SV) bestående av en källargrund, en väg och en stenmur. Källargrunden är rund, ca 7 m i diam och 1 m h, uppbyggd av jord och sten. Inuti är ett rektangulärt rum, ca 4x3 m (NV-SÖ) och 1 m h, med kallmurade väggar. Öppningen vetter mot NV. Vägen är ca 80 m (NÖ-SV) och 1-2 m bred, kantad av sten och löper genom torptomten. Stenmuren i är ca 20 m l (N-S) och intill 1 m h, delvis belamrad med röjsten. Muren utgör begränsning åt V.

Ingen grund efter boningshus kunde lokaliseras. Torpet finns med på lantmäteriakt från 1716 och är skyltat av hembygdsföreningen.

Lilla Daltorpet

S-sida av blockrik, bergig moränrygg.
Skogsmark.

Lägenhetsbeggelse, ca 45x30 m (Ö-V) bestående av två husgrunder och en hägnad. Torptomten är anlagd mot en bergssida mot S och kringgärdas av en stenmur. Den ena husgrunden är 4x2 m (NV-SÖ) och 1 m h, kallmurad med öppning mot SV. Den andra husgrunden är uppskattningsvis 6x3 m (NV-SÖ) och 1 m h, kallmurad. Husgrunden saknar vägg mot SÖ.

I torptomtens NÖ del finns en terrassliknande stenkant.

Enstaka tegelbrockor finns på platsen, men inget tegel kunde observeras i husgrunderna.

Ingen grund efter boningshus kunde lokaliseras. Torpet har inte återfunnits i det historiska kartmaterialet. Torpet är skyltat av hembygdsföreningen.